

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2020 m. rugsėjis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. CIVILINĖS BYLOS	3
Bendrosios nuostatos	3
<i>Dėl rašytinėje sutartyje esančių asmenų parašų įrodomosios reikšmės ir vertinimo, sprendžiant dėl sutarties pripažinimo negaliojančia</i>	3
Šeimos teisė	4
<i>Dėl tėvų teisės santuokos nutraukimo pasekmių sutartyje susitarti dėl pilnametystės sulaukusio vaiko išlaikymo</i>	4
<i>Dėl tėvystės, pripažintos pareiškimu, nuginčijimo, esant patikimiems įrodymams, kad asmuo nėra pilnamečio vaiko tėvas</i>	6
<i>Dėl tėvystės, pripažintos pareiškimu, nuginčijimo, esant patikimiems įrodymams, kad asmuo nėra nepilnamečio vaiko tėvas</i>	6
Sutarčių teisė	8
<i>Dėl nenugalimos jėgos aplinkybių nustatymo bei pareigos pranešti kitai sutarties šaliai apie nenugalimos aplinkybės atsiradimą nevykdymo padarinių</i>	8
<i>Dėl PVM sąskaitos faktūros įrodomosios reikšmės, sprendžiant dėl pirkėjo pareigos atsiskaityti pagal pirkimo–pardavimo sutartį atsiradimo</i>	9
Civilinio proceso teisė	10
<i>Dėl antstolio pareigų – neareštuoti skolininko turto iš esmės daugiau, negu jo reikia išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti; įkainoti turtą ir turto vertę nurodyti turto arešto akte – kai areštuojamas skolininko turtas, bendras su kitais asmenimis, ir nėra nustatyta skolininkui priklausanti bendro turto dalis</i>	10
<i>Dėl proceso atnaujinimo paaiškėjus naujoms aplinkybėms civilinėje byloje dėl arbitražo sprendimo panaikinimo</i>	11
Viešieji pirkimai	13
<i>Dėl viešojo pirkimo sąlygų, įtvirtintų techninės specifikacijos nuostatose, kvalifikavimo, tiekėjų pasiūlymo siuraja prasme vertinimo bei neįprastai mažos kainos pagrindimo vertinimo</i>	13

I. CIVILINĖS BYLOS

Bendrosios nuostatos

Dėl rašytinėje sutartyje esančių asmenų parašų įrodomosios reikšmės ir vertinimo, sprendžiant dėl sutarties pripažinimo negaliojančia

Ieškovė uždaroji akcinė bendrovė (toliau – ir ieškovė, bendrovė) teismo prašė pripažinti jos ir atsakovo sudarytą transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartį bei vėlesnes šios transporto priemonės perleidimo sutartis niekinėmis ir negaliojančiomis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad paprastai visi rašytiniai dokumentai yra patvirtinami sandorius sudarančių asmenų parašais. CK 1.76 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendra taisyklė, jog sandorį turi pasirašyti jį sudaręs asmuo. Parašas tarsi galutinai patvirtina sandorį sudarančio asmens valią ir reiškia asmens įsipareigojimą vykdyti sandorį. Be to, jo buvimas turi ir didelę psichologinę reikšmę sandorio šalims – suteikia tam tikrą pasitikėjimą kita sandorio šalimi ir teisinių santykių stabilumu. Asmens parašas atlieka šias funkcijas: 1) patvirtina pasirašiusio asmens tapatybę; 2) patvirtina asmens valios išraišką; 3) susieja pasirašiusį asmenį su dokumento turiniu. Atsižvelgdamas į teisinį reglamentavimą bei teismų praktikos išaiškinimus, kasacinis teismas pažymėjo, kad tiek rašytinė sutartis, tiek tokią sutartį pasirašiusių asmenų parašai laikytini išorine sutartinių santykių įforminimo, t. y. valios sudaryti sandorį, išraiškos forma. Tačiau dėl kokių nors priežasčių sutarties nepatvirtinus abiejų šalių parašais, šalių valią sudaryti sutartį galima įrodinėti faktais ir duomenimis, iš kurių galima spręsti apie susitarimo buvimą. Vienas tokių faktų yra sutarties vykdymas, leidžiantis padaryti išvadą, kad šalys sutiko su tokios sutarties sąlygomis. Kai

sutartyje nėra sutartinių santykių šalies parašo arba sutartis pasirašyta ne to asmens, kuris nurodytas (kaip susiklostė šioje civilinėje byloje), ši aplinkybė savaime nelemia tokio sandorio negaliojimo. Kasacinis teismas konstatavo, kad faktas, jog šalis nepasirašė sutartyje ar nenustatytomis aplinkybėmis ją pasirašė tokių įgaliojimų neturėjęs asmuo, nesudaro pakankamo pagrindo tvirtinti, jog sutartis negalioja, jeigu yra duomenų, kad ši sutartis nepasirašiusios šalies buvo vykdoma, taip pritariant jos sąlygoms. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas darė išvadą, kad bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pagrįstai ginčo transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartį kvalifikavo kaip nuginčijamą sandorį ir nagrinėjo bylos aplinkybes, kurios patvirtintų arba paneigtų ieškovės valią sudaryti ginčo sandorį.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad tai, ar egzistavo šalių valia sudaryti sandorį, yra fakto klausimas, neatsiejamai susijęs su įrodymų vertinimu. Šią bylą nagrinėjusių žemesnės instancijos teismų, remiantis teismo ekspertizės akto išvadomis, nustatyta, kad ginčo transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartyje, pasirašančių ją asmenų vietoje, šalia ieškovės direktoriaus vardo ir pavardės yra ne ieškovės direktoriaus, bet kito asmens, parašas. Vis dėlto įvertinę ieškovės direktoriaus ir atsakovo pokalbio, kurio garso įrašą teismui pateikė pati ieškovė, turinį, teismai padarė išvadą, kad automobilis buvo parduotas ieškovės valia; net jei direktorius sutarties pats nepasirašė, jis vėliau pritarė tokios sutarties sudarymui; be to, pokalbyje buvo derinamas ne tik transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutarties sudarymas, bet ir tai, jog automobilis parduotas konkrečiam ieškovės direktoriui žinomam trečiajam asmeniui. Taip pat abu teismai sprendė, kad ieškovės argumentas dėl atsakovo pareigos sumokėti už automobilį pagal ginčo pirkimo–pardavimo sutartį neįvykdymo negali būti pagrindas pripažinti šią sutartį negaliojančia, kadangi kiti bylos įrodymai patvirtina buvus ieškovės valią sudaryti sutartį. Kasacinis teismas, vadovaudamasis įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisyklėmis, konstatavo, kad teismų procesinių sprendimų motyvuojamosios dalys suponuoja, jog teismai, atsižvelgdami į bylos šalių nurodytas aplinkybes ir išsamiai išanalizavę visus byloje esančius įrodymus (tiek teismo ekspertizės akto išvadas, tiek ginčijamas sutartis, pokalbio garso įrašą ir kt.) bei remdamiesi šių įrodymų visuma, padarė pagrįstą išvadą, kad ginčo transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartis buvo sudaryta ieškovės valia. Dėl to kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-239-378/2020

Šeimos teisė

Dėl tėvų teisės santuokos nutraukimo pasekmių sutartyje susitarti dėl pilnametystės sulaukusio vaiko išlaikymo

Pareiškėjai prašė pakeisti teismo įsiteisėjusiu sprendimu civilinėje byloje patvirtintos santuokos nutraukimo pasekmių sutarties 3 punktą, jame nustatant, jog sutuoktinis įsipareigoja teikti nepilnamečio sūnaus, išlaikymui po 130 Eur kiekvieną mėnesį, pradedant nuo 2020 m. sausio mėn. 1 d., iki sūnus sulauks pilnametystės arba, nors ir sulauks pilnametystės, tačiau mokysis pagal vidurinio ugdymo programą ar pagal formaliojo profesinio mokymo programą, iki baigs vidurinės mokyklos kursą. Pirmosios instancijos teismas nutartimi pareiškėjams nustatė 10 dienų terminą pareiškimo trūkumams pašalinti, nes sprendė, kad pareiškėjai sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutarties pakeitimo negali susitarti dėl vaiko, sulaukusio pilnametystės, išlaikymo. Apeliacinės instancijos teismas paliko pirmosios instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Vertindamas galimybę tėvams susitarti dėl vaiko, sulaukusio pilnametystės, išlaikymo galimybės, kasacinis teismas visų pirma pažymėjo, jog šią bylą nagrinėję teismai pagrįstai nurodė, kad pilnamečių vaikų išlaikymo tvarka reglamentuota CK 3.192¹ straipsnio 1 dalyje. Atsižvelgdamas į Konstitucinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimus, susijusius su paramos reikalingų pilnamečių vaikų, besimokančių vidurinių, aukštųjų ar profesinių mokyklų dieniniuose skyriuose, išlaikymo institutu, šioje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad nurodyti teismų išaiškinimai yra skirti minimalios tėvų pareigos išlaikyti savo pilnamečius besimokančius vaikus kilimo sąlygoms apibrėžti, kilus ginčui tarp tėvų ir vaikų dėl tokio išlaikymo poreikio ir (ar)

jo dydžio, kai, be kita ko, konkrečiu atveju yra nustatoma, ar išlaikymo prašančiam pilnamečiam besimokančiam asmeniui išlaikymas yra būtinas, įvertinamos realios tėvų galimybės tokį išlaikymą teikti bei sprendžiama dėl konkretaus išlaikymo dydžio priteisimo. Tai kartu reiškia, jog tėvai visais atvejais savo valia gali susitarti dėl kitokių pareigos remti pilnametystės sulaukusį vaiką vykdymo sąlygų. Tokiais atvejais tėvai patys įvertina savo turtinę padėtį, galimybes, pilnamečio vaiko poreikius ir sprendžia dėl išlaikymo skyrimo ir (ar) skirtino išlaikymo dydžio (CK 3.192¹ straipsnis).

Vertindamas galimybę tokį susitarimą nustatyti sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, kasacinis teismas pažymėjo, jog, sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių pobūdis savaime lemia, kad joje abiejų sutuoktinių bendru sutarimu išsprendžiami klausimai, be kita ko, susiję su jų vaikų išlaikymu bei kitomis turтинėmis teisėmis. Todėl atsižvelgiant į minėtos sutarties prigimtį bei pobūdį, pamatinį sutarties laisvės principą, leidžiantį privatinės teisės reguliuojamų santykių subjektams laisvai nustatyti savo tarpusavio teises ir pareigas, kiek tokios nuostatos nepažeidžia imperatyviųjų teisės normų, CK 3.192¹ straipsnio 4 dalį, nukreipiančią į CK 3.193 straipsnį, kasacinis teismas sprendė, jog santuokos nutraukimo pasekmių sutartyje tėvai savo valia gali susitarti dėl pareigos išlaikyti pilnamečius vaikus įgyvendinimo tvarkos ir (ar) apimties. Šeimos santykių egzistavimas ir vaikams sulaukus pilnametystės, minėtos tėvų pareigos išlaikyti pilnametystės sulaukusius vaikus pobūdis lemia, jog toks susitarimas traktuotinas kaip tėstinių santykių tarp tėvų ir vaikų tąsa, prisidedant prie vaiko, sulaukusio pilnametystės, gerovės. Tokiu tėvų susitarimu pilnametystės sulaukusiam vaikui nėra nustatomos prievolės, pareigos, o tik teisė gauti sutartą išlaikymą, taigi nėra pagrindo teigti, jog toks susitarimas prieštarauja viešajai tvarkai ar iš esmės pažeidžia sutuoktinių vaikų ar vieno sutuoktinio teises ir teisėtus interesus (CK 3.53 straipsnio 4 dalis). Žinoma, konkrečių susitarimo sąlygų atitiktis minėtoms nuostatomis teismo turi būti įvertinama kiekvienu atveju (CK 3.53 straipsnio 4 dalis). Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį, jog, patvirtinus tokį susitarimą ir pasikeitus aplinkybėms, tėvų ar pilnamečio vaiko faktinei situacijai, visada išlieka galimybė kreiptis į teismą dėl sudarytos sutarties sąlygų keitimo (CK 3.53 straipsnio 3 dalis). Atsižvelgdamas į minėtas aplinkybes, kasacinis teismas sprendė, jog teismai netinkamai aiškino ir taikė aktualų teisinį reguliavimą ir nepagrįstai nurodė, kad pareiškėjai sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutarties pakeitimo negali susitarti dėl vaiko, sulaukusio pilnametystės, išlaikymo.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismo įsiteisėjusia nutartimi, atsižvelgus į tai, jog pareiškėjai per nustatytą terminą nepašalino teismo nutartyje nurodytų trūkumų, šalių pareiškimas buvo laikytas nepaduotu ir gražintas pareiškėjams. Šie procesiniai veiksmai buvo atliekami tuo metu, kai kasaciniame teisme buvo sprendžiamas procesinis klausimas dėl kasacinio skundo priimtumo. Kasacinis teismas vertino, jog tokia situacija yra ydinga, šiuo atveju pareiškimo priėmimo klausimą sprendę teismai turėjo atsižvelgti į byloje vykstančius procesinius veiksmus bei priimti atitinkamus CPK numatytus sprendimus, užtikrinančius asmenims teisę į veiksmingą teisminę gynybą. Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad nors nurodyta teismo nutartis, kuria pareiškėjams nustatytas naujas terminas pareiškimo trūkumams pašalinti, ir nutartis dėl pareiškimo laikymo nepaduotu nėra kasacijos objektas, tačiau jos yra priimtos tais pačiais faktiniu ir teisiniu pagrindais, kuriais grindžiamos kasatorės skundžiamos ir šia kasacinio teismo nutartimi naikinamos nutartys, t. y. minėtos nutartys grindžiamos to paties pareiškimo trūkumo, kuris buvo nustatytas skundžiamomis nutartimis ir kuris yra paneigtas šia kasacinio teismo nutartimi, faktų, sprendė, kad minėtos nutartys netenka faktinio ir teisinio pagrindo ir negali būti kliūtimi pirmosios instancijos teismui iš naujo svarstyti pareiškimo priėmimo klausimą, atsižvelgiant į šioje kasacinio teismo nutartyje pateiktus išaiškinimus ir padarytas išvadas.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nutartis ir pareiškimo priėmimo klausimą perdavė nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-229-421/2020

Dėl tėvystės, pripažintos pareiškimu, nugincijimo, esant patikimiems įrodymams, kad asmuo nėra pilnamečio vaiko tėvas

Ieškovas (ė) (studentas (ė)) kreipėsi į teismą su prašymu priteisti iš atsakovo (tėvo) paramą periodinėmis išmokomis iki studijų baigimo. Atsakovas, grįsdamas po ieškinio gavimo atlikto genetinio testo išvadomis, pareiškė priešieškinį, prašydamas pripažinti, kad jis nėra ieškovo (ės) biologinis tėvas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį ir priešieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad įstatymas senaties terminą ieškiniui dėl tėvystės nugincijimo pareikšti sieja su aplinkybe, kada asmuo, siekiantis nugincyti tėvystę, sužinojo galimai nesąs vaiko tėvas, tačiau ne su vaiko amžiumi (CK 3.152 straipsnio 1 dalis), todėl tėvystės nugincijimo klausimas gali būti sprendžiamas ir pilnamečiam vaikui (kaip šios bylos atveju yra ieškovas (ė)).

Kasacinis teismas konstatavo, kad sprendžiant pilnamečio vaiko tėvystės klausimą, vaiko, suaugusio asmens, interesai prioriteto prieš tėvų interesus neturi, nors jo nuomonės ir paisoma. Sprendžiant pilnamečio vaiko tėvystės klausimą tokie kriterijai kaip pareigos vaikui, vaiko psichologinis saugumas ir pan. praranda aktualumą, nes šiuo atveju yra svarbu rasti pusiausvyrą tarp dviejų suaugusių asmenų interesų ir nuspręsti, ar vieno iš jų teisės į privataus gyvenimo gerbimą ribojimas (tęsiant teisinį tėvystės santykį ar jį nutraukiant), tenkinant kito interesus, yra proporcinga priemonė tikslui pasiekti. Siekiant nustatyti teisėtą tikslą, kurio siekiama nugincijant pilnamečio vaiko tėvystę, turi būti vertinama faktinė šeimos situacija, t. y. kas konkrečiu atveju yra svarbiau – teisinis apibrėžtumas, šeimos stabilumas ar pan. Nagrinėjamu atveju ieškovo (ės) motina ir atsakovas yra išsituokę, atsakovas kartu su ieškovo (ės) motina turi dar vieną nepilnametį vaiką, taip pat atsakovas yra sukūręs kitą šeimą, kurioje auginą vaiką, o ieškovo (ės) tėvystės klausimą atsakovui iškėlė pati ieškovo (ės) motina. Šiuo atveju negali būti keliamas šeimos stabilumo išlaikymo klausimas, nes ieškovui (ei) jau yra sugriauta tiesa, kuria jis (ji) tikėjo, ir prie to prisidėjo ne tik atsakovas, bet ir ieškovo (ės) motina. Taip pat negali būti keliamas ir pareigų vaikui svarbos klausimas, nes pilnametis vaikas savimi rūpinasi pats, todėl svarbesnis dėmesys turėtų būti kreipiamas į pilnamečio vaiko santykį su asmeniu, siekiančiu nugincyti tėvystę. Atsakovas įrodinėjo, kad jam negalėjo būti žinoma, jog ieškovas (ė) yra ne jo vaikas, todėl jis juo (ja) rūpinosi ir jį (ją) auginą kaip biologinį vaiką. Tai leidžia daryti išvadą, kad atsakovas turėjo ketinimą būti tėvu, tikėjo esąs biologinis ieškovo (ės) tėvas ir stengėsi vykdyti tėvo pareigas. Šioje byloje kilus ginčui dėl paramos pilnamečiam vaikui teikimo, ieškovas (ė) nutraukė bendravimą su atsakovu. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tėvyste grindžiami santykiai nėra statiški, jie nuolat kinta, priklausomai nuo vaiko amžiaus, tėvų ir vaiko požiūrių ir pan., todėl jie turi būti kuriami ir palaikomi. Įstatymas nenustato pareigų tėvams rūpintis pilnamečiais vaikais, su jais bendrauti, todėl jei bendravimas nutraukiamas, tėvyste grindžiami santykiai gali nutrūkti. Tokiu atveju sprendžiant tėvystės nugincijimo klausimą negali būti keliamas klausimas dėl šių santykių išsaugojimo ir jų svarbos, nes jų nėra. Kasacinis teismas, siekdamas nustatyti tinkamą pusiausvyrą tarp ieškovo (ės) ir atsakovo interesų, konstatavo, kad ieškovui (ei) biologinė tiesa jau yra žinoma, socialinis ryšys su atsakovu yra pašlijęs ir teisinės tėvystės išsaugojimas nepadės jo atkurti. Sprendžiant klausimą, ar atsakovas turėtų tęsti šį teisinį tėvystės santykį, prioritetas pilnamečio vaiko interesams negali būti suteikiamas be pagrindo. O šiuo atveju pagrindas nenustatytas. Dėl to kasacinis teismas sprendė panaikinti bylą nagrinėjusių teismų procesinių sprendimų dalis, kuriomis buvo atmestas priešieškinis, ir šioje dalyje priimti naują sprendimą – tenkinti priešieškinį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-236-916/2020

Dėl tėvystės, pripažintos pareiškimu, nugincijimo, esant patikimiems įrodymams, kad asmuo nėra nepilnamečio vaiko tėvas

Ieškovas kreipėsi į teismą, siekdamas nugincyti savo tėvystę pripažintą pareiškimu atsakovės dukrai, nes po genetinio testo išvadų sužinojo, kad jis nėra jos biologinis tėvas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš teisės normų, reglamentuojančių tėvystės pripažinimo institutą, tekstinės analizės matyti, kad biologinės tiesos kriterijus (vaiko ir tėvo kraujo ryšys) tėvystei pripažinti nėra tiesiogiai įtvirtintas kaip būtina to sąlyga, tačiau iš sisteminės šių teisės normų analizės galima daryti išvadą, kad asmuo, laikantis save vaiko tėvu, pirmiausiai siekia nustatyti biologinę tėvystę. Pavyzdžiui, CK 3.143 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad vyras, laikantis save pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvu, kartu su būsima motina gali paduoti pareiškimą dėl tėvystės pripažinimo, 3.144 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismas, nagrinėjantis pareiškimą dėl tėvystės pripažinimo be motinos sutikimo, turi pareikalauti iš vyro, laikančio save vaiko tėvu, įrodymų, patvirtinančių tėvystę, 3.150 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad nuginčyti tėvystę, pripažintą pareiškimu dėl tėvystės pripažinimo, galima tik įrodžius, kad vaiko tėvas nėra biologinis. Vis dėlto tai nepaneigia galimybės vyrui, laikančiam save vaiko tėvu, tačiau nesančiam tikram dėl egzistuojančio genetinio ryšio su vaiku ar net ir žinančiam, kad jis nėra vaiko biologinis tėvas, pripažinti tėvystę pareiškimu, esant tėvystės pripažinimui nustatytoms būtinoms sąlygoms. Tokiu būdu įtvirtinama galimybė pareiškimu dėl tėvystės pripažinimo pripažinti ketinimą būti tėvu, prisiimti tėvo vaidmenį ir atlikti tėvo funkcijas, t. y. plėtoti socialinę, psichologinę tėvystę, tačiau asmuo, kuris žinojo nesantis vaiko biologiniu tėvu, bet pripažinęs tėvystę, iš esmės praranda galimybę vėliau ją nuginčyti, taip ginant šeimos santykių, tėvo ir vaiko santykių stabilumą, nepriklausomai nuo biologinės tiesos (žr. CK 3.152 straipsnio 1 dalį).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose, kuriose atsisakyta nuginčyti asmens, nesančio vaiko biologiniu tėvu, tėvystę, suformuluoti tokie kriterijai: 1) susiformavęs emocinis, socialinis vaiko ir teisinio tėvo, siekiančio nuginčyti tėvystę, ryšys; 2) vaiko amžius, t. y. kuo vyresnis vaikas, tuo stipresnis tėvystės pagrindu susiformavęs ryšys; 3) vaiko nuomonė, t. y. noras išsaugoti ryšį su teisiniu tėvu, lygiai taip pat teismai turi vertinti vaiko nuomonę ir priešingu atveju; 4) galimybė nustatyti biologinį vaiko tėvą; 5) teisinio tėvo veiksmai, t. y. dėl kokių priežasčių buvo pripažinta tėvystė, ar jam buvo žinoma, kad jis galimai nėra vaiko tėvas, ar jis rūpinosi vaiku, kaip juo rūpinosi ir pan. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas darė išvadą, kad tėvystė, pripažinta savanorišku pareiškimu, gali būti nuginčyta tik išimtiniais atvejais, pavyzdžiui, dėl to, kad save tėvu laikęs asmuo buvo apgautas sukčiaujant, priverstas pripažinti tėvystę ar suklydo dėl fakto, kuris jam nebuvo žinomas tuo metu, kai pripažino tėvystę, ir dėl kurio, esant tokioms pačioms aplinkybėms, galėjo suklysti bet kuris vidutiniškai protingas žmogus. Kiekvienu atveju turi būti siekiama nustatyti tinkamą pusiausvyrą tarp šioje situacijoje susiduriančių (teisinio tėvo, galimo biologinio tėvo, motinos ir vaiko) interesų, ypatingą reikšmę suteikiant vaiko interesui turėti du lygiaverčius tėvus (tėvą ir motiną). Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad siekiant nustatyti tinkamą interesų pusiausvyrą, turi būti vertinama ne tik vaiko, bet ir asmens, pripažinusio tėvystę, padėtis. Šiuo atveju teismai nenustatė, kokie buvo ieškovo santykiai su atsakove iki susilaukiant vaiko, ar ieškovas turėjo pagrindo tikėti esąs mergaitės biologinis tėvas, ar kitas panašioje situacijoje buvęs jo amžiaus ir patyrimo asmuo būtų galėjęs manyti kitaip. Šių aplinkybių nustatymas yra svarbus siekiant išsiaiškinti, ar ieškovas turėjo pagrindo suklysti dėl faktinių aplinkybių vertinimo, ar jis išreiškė ketinimą tapti tėvu numanydamas apie savo abejotiną biologinę tėvystę. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tėvystė yra ilgalaikis nuolat kuriamas abipusis tėvo (motinos) ir vaiko ryšys, todėl tuo atveju, jei asmuo dėl vienokių ar kitokių priežasčių ketino tapti tėvu, esant pakankamo pagrindo abejoti savo biologine tėvyste, teismai turi teisę riboti tokio asmens teisę nuginčyti tėvystę, siekdami išlaikyti vaikui saugų ir stabilų santykį. Priešingu atveju gali būti nepagrįstai ribojama asmens teisė į privataus gyvenimo ir jo sprendimo tapti tėvu gerbimą. Kasacinis teismas nurodė, kad teismai taip pat nevertino vaiko interesų iš ateities perspektyvos, teismai turėtų nustatyti, kokius vaiko interesus labiau atitiks teisinės tėvystės išsaugojimas.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-387-916/2020

Sutarčių teisė

Dėl nenugalimos jėgos aplinkybių nustatymo bei pareigos pranešti kitai sutarties šaliai apie nenugalimos aplinkybės atsiradimą nevykdymo padarinių

Ieškovas (ūkininkas) prašė teismo pripažinti neteisėtu atsakovės vienašalį įskaitymą ir priteisti iš atsakovės skolą. Ieškovas nurodė, kad atsakovė neturėjo teisinio pagrindo atlikti vienašalį tariamų baudos, delspinigių ir nuostolių įskaitymą, nes ieškovo prievolė pagal sutartį perduoti likusį kiekį pupų pasibaigė dėl nenugalimos jėgos (lot. *force majeure*) aplinkybių ir jis atleistas nuo sutartinės atsakomybės. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinį, o apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad CK 6.212 straipsnyje įtvirtintos nenugalimos jėgos sąlygos (požymiai) turi būti konstatuojamos kiekvienu konkrečiu atveju individualiai, o *force majeure* besiremianti sutarties šalis privalo įrodyti, kad nenugalimos jėgos sąlygos egzistuoja būtent jos atžvilgiu. Ieškovas, įrodinėdamas *force majeure* aplinkybę – sausrą, dėl kurios, kaip jis pats teigia, jis negalėjo įvykdyti su atsakove sudarytos sutarties, pateikė Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos pažymą apie hidrometeorologines sąlygas, kurioje nurodyta, kad Lietuvoje pavasarį kritulių iškrito gerokai mažiau už normą – 74 proc. SKN (standartinė klimato norma), labai sausi buvo kovo ir gegužės mėnesiai (atitinkamai 43 proc. ir 56 proc. SKN). Ieškovas taip pat pateikė Šiaulių prekybos, pramonės ir amatų rūmų pažymą, kurioje nurodyta, kad ieškovas negali įvykdyti sutarties dėl 2018 m. gegužės–liepos mėnesio ekstremalių meteorologinių sąlygų (sausros). Šioje byloje teismų nustatyta, kad ieškovas pristatė atsakovei dalį pagal sutartį sutartų parduoti pupų. Byloje nėra duomenų, patvirtinančių, kad ieškovas būtų nurinkęs didesnę derlių nei atsakovei pristatytas kiekis ir kad likusias pupas būtų pardavęs kitam subjektui, t. y. kad ieškovas turėjo galimybę įvykdyti sutartį, bet sąmoningai pasirinko ją pažeisti. Byloje taip pat nėra duomenų, kad ieškovas pagal savo turimus pasėlius, sudarydamas sutartį su atsakove, būtų įsipareigojęs patiekti tokį kiekį pupų, kurio, esant normalioms (ar artimoms normalioms) gamtinėms sąlygoms, jis realiai negalėtų patiekti atsakovei, t. y. kad būtų prisiėmęs riziką pristatyti tokį pupų kiekį, kurio objektyviai nebūtų galėjęs išauginti.

Kasacinis teismas nurodė, kad tai, ar ekstremalios meteorologinės sąlygos laikytinos nenugalimos jėgos aplinkybėmis, lemiančiomis atleidimą nuo sutartinės civilinės atsakomybės, sprendžia bylą nagrinėjantis teismas, įvertinęs visus byloje esančius įrodymus ir konstatavęs nenugalimos jėgos aplinkybei nustatyti reikalingų sąlygų visumą (CPK 185 straipsnis). Kasacinis teismas pažymėjo, kad ne bet kokia sausra ar kitokios nepalankios gamtinės sąlygos gali būti vertinamos kaip nenugalima jėga, lemianti sutarties šalies atleidimą nuo sutartinės civilinės atsakomybės. Ūkininkas, sudarydamas sutartį dėl žemės ūkio produkcijos pardavimo, gali ir turi numatyti galimas nepalankių gamtinių sąlygų pasekmes būsimam derliui, nes tokios situacijos yra būdingos žemės ūkio veiklai, t. y., sutardamas dėl užauginamos produkcijos kiekio, turi turėti omenyje galimą nuostolį dėl nepalankių gamtinių sąlygų ar prastą derlių ir atitinkamai spręsti dėl parduodamo produkcijos kiekio. Tačiau galimos tokios situacijos, kurių žemės ūkio produkcijos gamintojas, pasirašydamas sutartį, negali numatyti, – tai tokie ekstremalūs įvykiai – nebūdingi Lietuvos klimatui gamtos reiškiniai, kai dėl susiklosčiusių gamtinių sąlygų, pvz., stichinės ar arti stichinei sausros, kuri negali būti prognozuojama sutarties sudarymo metu, ūkininkas praranda realią galimybę užauginti reikiamą derlių ir jį patiekti pagal sudarytą sutartį, ir netgi ne vienerius metus ūkininkaujantis asmuo negali protingai numatyti, jog iškris neįprastai mažas kritulių kiekis ar įvyks kitokio pobūdžio stichinis (ekstremalus) gamtos reiškinys. Kasacinio teismo vertinimu, ieškovo pateikti duomenys patvirtina, kad nagrinėjamos bylos atveju buvo susiklosčiusi būtent tokia ekstremali situacija, lėmusi daugumos pasėtų pupų sunykimą, o ne šiaip prastą derlių, kaip teigia atsakovė. Ieškovas įrodė, jog klimato sąlygos 2018 m. gegužės–liepos mėnesiais buvo itin nepalankios, t. y. tiek aktyviosios augalų vegetacijos metu, tiek ir vėliau. Tiek Plungės rajone, tiek ir visos Lietuvos teritorijoje buvo paskelbta ekstremalioji situacija, kurios nebuvo sudarant sutartį ir jos atsiradimo nebuvo galima protingai numatyti, nes tokie reiškiniai Lietuvos klimatui nėra būdingi. Sutartimi šalys aptarė, kad tokia stichinė (ar katastrofinė) sausra, lėmusi ieškovo pasėtų

pupų žūtį, kas buvo nustatyta pagal byloje esančius duomenis, bus pripažįstama nenugalimos jėgos aplinkybe ir ieškovas nebus atsakingas dėl tokios aplinkybės ar jos padarinių atsiradimo rizikos. Taigi remiantis sutarties tekstu ieškovas nebuvo prisiėmęs rizikos dėl 2018 m. įvykusios ekstremalios situacijos – stichinės (arti stichinei) sausras padarinių atsiradimo. Dėl nurodytų priežasčių kasacinis teismas sprendė, kad šioje byloje nustatytos visos nenugalimos jėgos sąlygos ir pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo nenugalimos jėgos aplinkybės egzistavimo faktą, tinkamai jį individualizavo, t. y. nustatė, kad ieškovas įrodė, jog nenugalimos jėgos aplinkybė – sausra lėmė jo pupų sunykimą, todėl jis negalėjo įvykdyti sutartinių įsipareigojimų, o tai yra pagrindas atleisti ieškovą nuo sutartinės civilinės atsakomybės visa apimtimi (CK 6.212 straipsnio 1 dalis, 6.253 straipsnio 2 dalis, sutarties 5.6 punktas, CPK 178, 185 straipsniai).

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad reikalavimas, jog šalis laiku praneštų kitai sutarties šaliai apie nenugalimos jėgos aplinkybę ir jos įtaką sutarties įvykdymui, nėra nenugalimos jėgos konstatavimo sąlyga pagal CK 6.212 straipsnį ir kasacinio teismo formuojamą praktiką. Remiantis CK 6.212 straipsnio 3 dalies ir sutarties nuostatomis, nepranešimas laiku kitai šaliai apie nenugalimos jėgos aplinkybę ir jos įtaką sutarties įvykdymui nereiškia, kad stichinį (ekstremalų) reiškinį patyrusi šalis negali būti atleista nuo atsakomybės už sutarties nevykdymą dėl nenugalimos jėgos pagal CK 6.212 straipsnį. Laiku negavusi pranešimo šalis turi teisę reikalauti tik dėl šio pranešimo negavimo (ar negavimo laiku) patirtų nuostolių atlyginimo. Šioje byloje pirmosios instancijos teismo posėdžio metu atsakovės atstovas nurodė, kad žalos dėl nepranešimo laiku nepatyrė.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233-1075/2020

Dėl PVM sąskaitos faktūros įrodomosios reikšmės, sprendžiant dėl pirkejo pareigos atsiskaityti pagal pirkimo–pardavimo sutartį atsiradimo

Restruktūrizuojamos įmonės kreditorius pateikė prašymą patvirtinti jo reikalavimą restruktūrizavimo byloje grindžiamą tuo, kad jis pardavė restruktūrizuojamai įmonei įvairių prekių pagal išrašytas PVM sąskaitas faktūras, bet atsakovė už parduotas prekes neatsiskaitė ir liko skolinga. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė kreditoriaus prašymą patvirtinti jo reikalavimą kaip nepagrįstą. Šioje byloje kilo ginčas dėl PVM sąskaitų faktūrų, kaip įrodymų, patvirtinančių pirkimo–pardavimo sutarties sudarymą ir vykdymą, vertinimo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad sistemiškai aiškinant PVM sąskaitos faktūros rekvizitus ir prekių tiekimo arba paslaugų teikimo įforminimą PVM sąskaita faktūra reglamentuojančias teisės nuostatas, darytina išvada, jog nors asmens, kuris pagal PVMĮ privalo įforminti PVM sąskaitą faktūrą arba užtikrinti jos įforminimą, parašas (elektroninis parašas) nėra privalomas PVM sąskaitos faktūros rekvizitas, tačiau jis gali būti viena iš PVM sąskaitos faktūros kilmės autentiškumą ir turinio vientisumą patvirtinančių priemonių, tačiau ne vienintelė. Kitomis PVM sąskaitos faktūros kilmės autentiškumą ir turinio vientisumą patvirtinančiomis priemonėmis taip pat galėtų būti konkrečios PVM sąskaitos faktūros įtraukimas į ją išrašiusios (gavusios) įmonės buhalterinę apskaitą, gaunamų ir išrašomų PVM sąskaitų faktūrų duomenų pateikimas mokesčių administratoriui, PVM pagal konkrečią PVM sąskaitą faktūrą sumokėjimas (atskaitymas) ir kt., jeigu šie duomenys yra patvirtinami atitinkamais įrodymais. Sprendžiant dėl PVM sąskaitos faktūros autentiškumo ir turinio vientisumo, turi būti vertinama įrodymų visuma. Nors įforminant PVM sąskaitas faktūras joms keliami kilmės autentiškumo, turinio vientisumo ir įskaitomumo reikalavimai yra nustatyti apmokestinimo PVM tikslais, kartu šie reikalavimai turi teisinę reikšmę ir sprendžiant dėl PVM sąskaitos faktūros kaip dokumento įrodomosios reikšmės, kai, nesant raštu sudarytos pirkimo–pardavimo sutarties, PVM sąskaitų faktūrų pagrindu, kurių kilmės autentiškumas, turinio vientisumas teismui nekelia abejonių, reikia nustatyti pirkimo–pardavimo sutarties sąlygas bei spręsti dėl pardavėjo pareigos perduoti daiktus įvykdymo ir pirkejo pareigos sumokėti daiktų kainą atsiradimo. Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į PVM sąskaitai faktūrai

įstatymo keliamus reikalavimus, taip pat nurodė, kad PVM sąskaita faktūra yra dokumentas, skirtas informinti įvykusiam prekių tiekimui apskaitos ir apmokestinimo tikslais, kuris kartu yra ir vienas iš įrodymų, kad pardavėjas perdavė, o pirkėjas gavo jame išvardytas prekes. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, kilus ginčui dėl sutartinių įsipareigojimų vykdymo, kai reikalavimai yra grindžiami PVM sąskaitų faktūrų duomenimis, kasacinio teismo praktika formuojama ta linkme, kad šalių sutartinių santykių pobūdis bei aplinkybės, susijusios su sutartinių įsipareigojimų vykdymu, gali būti įrodinėjami visomis leistinomis įrodinėjimo priemonėmis, o išvados apie tokių reikalavimų pagrįstumą daromos vadovaujantis CPK 185 straipsnyje nustatytais įrodymų vertinimo taisyklėmis.

Kasacinis teismas sprendė, kad tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai, nevertindami prekių tiekėjo ir prekių pirkėjo atsakingų asmenų nepasirašytų PVM sąskaitų faktūrų, kai jomis įrodinėjamas šalių susitarimas dėl pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo, taip pat prekių pagal pirkimo–pardavimo sutartį perdavimas pirkėjui, nepagrįstai paneigė tokių PVM sąskaitų faktūrų įrodomąją reikšmę, kadangi byloje buvo pateikta ir kitų įrodymų, kuriais buvo įrodinėjamas PVM sąskaitų faktūrų kilmės autentiškumas ir turinio vientisumas, kurių nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismai netyrė ir nevertino. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo klausimą perdavė šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-97-219/2020

Civilinio proceso teisė

Dėl antstolio pareigų – neareštuoti skolininko turto iš esmės daugiau, negu jo reikia išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti; įkainoti turtą ir turto vertę nurodyti turto arešto akte – kai areštuojamas skolininko turtas, bendras su kitais asmenimis, ir nėra nustatyta skolininkui priklausanti bendro turto dalis

Ieškovai sutuoktiniai iš atsakovės antstolės prašė teismo priteisti turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. Ieškovų teigimu, antstolė padarė žalą nepagrįstai areštuodama jiems banko sąskaitose priklausančias lėšas ir nekilnojamąjį turtą, kurio vertė kelis kartus viršijo priverstinai iš sutuoktinės (skolininkės) išieškomos skolos sumą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad jau pats CPK 675 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos taisyklės turinys suponuoja prielaidą, jog vykdymo procese gali būti areštuota skolininko turto daugiau, negu jo reikia išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti. Taip yra dėl to, kad vykdymo procese objektyviai beveik nėra įmanoma areštuoti tiksliai tokią sumą, kuri padengtų išieškotiną sumą ir vykdymo išlaidas. Tam, kad būtų konstatuotas šios normos pažeidimas, turi būti nustatyta, jog skolininko turto areštuota iš esmės daugiau. Įstatymų leidėjas nėra pateikęs sąvokos „iš esmės daugiau“ apibrėžimo ir nėra detalizavęs šią sąvoką apibrėžiančių kriterijų. Kasacinio teismo vertinimu, ši sąvoka turėtų būti aiškinama sistemiškai atsižvelgiant į esminį vykdymo proceso tikslą ir kartu būtinumą užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp iš esmės konkuruojančių skolininko ir kreditoriaus interesų. Ši įstatymo nuostata sistemiškai turi būti aiškinama taip, kad antstolis, vykdydamas jam pateiktus vykdomuosius dokumentus, turi imtis priemonių surasti ir areštuoti skolininko turto tiek, kad jo realiai pakaktų atsiskaityti su išieškotoju ir vykdymo išlaidoms kompensuoti. Taigi, taikomas turto areštas turi būti veiksmingas, juo turi būti ne formaliai apribojamos skolininko teisės, bet taikomais apribojimais sukuriama pagrindas realiai patenkinti išieškotojo reikalavimus. Teisinga pusiausvyrą tarp išieškotojo ir skolininko interesų yra pasiekama tada, kai išieškotojo reikalavimai yra patenkinami veiksmingai, greitai ir realiai, o skolininko turtui nėra taikomi neproporcingi ir iš esmės pertekliniai apribojimai, nebūtinai išieškotojo interesams patenkinti. Ar skolininko turtui buvo taikomi neproporcingi, iš esmės pertekliniai apribojimai, nebūtinai veiksmingam, greitam ir realiam išieškotojo interesų patenkinimui, nustatoma kiekvienu konkrečiu atveju įvertinus išieškojimą iš atitinkamo turto reglamentuojančias taisykles ir atsižvelgus į konkrečios bylos aplinkybes.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad lėšų, esančių keliose skolininko sąskaitose, areštas, nurodant lėšų arešto mastą, lygų visam dengtinai išieškotinos sumos ir vykdymo išlaidų sumos dydžiui, kai banko sąskaitose faktiškai nėra jokių lėšų, nereiškia CPK 675 straipsnio 2 dalies taisyklės pažeidimo. Toks lėšų areštas yra proporcingas skolininko teisių ribojimas, būtinas veiksmingam, greitam ir realiam išieškotojo interesų patenkinimui, nes, nesant galimybių areštuoti ir nurašyti iš sąskaitos konkrečią lėšų sumą, yra tikimybė, jog tam tikros lėšos bus pervestos į kuriai nors iš sąskaitų. Nežinant, į kokią konkrečiai banko sąskaitą, kokiu metu ir kokia lėšų suma gali būti pervesta, toks gautinų lėšų areštas negali būti laikomas neproporcingu ar iš esmės pertekliniu skolininko teisių ribojimu.

Kasacinio teismo vertinimu, teismai padarė pagrįstą išvadą, kad nustačiusi, jog skolininkė neturi pakankamai lėšų atsiskaityti su išieškotoju, antstolė turėjo teisę pradėti ir išieškojimo iš skolininkei priklausančio bendrąją jungtinę nuosavybę nekilnojamojo turto procesą. Tais atvejais, kai skolininkas turi bendro su kitais asmenimis turto ir jam priklausanti bendro turto dalis nėra nustatyta, kyla skolininko turto dalies neapibrėžtumo rizika, nes iki bus nustatyta skolininkui priklausanti bendro turto dalis, nėra aišku, kokia konkrečiai turto dalis priklauso skolininkui ir kokia apimtimi galės būti patenkinami išieškotojo interesai nukreipiant išieškojimą į tokį turtą. Tokiu atveju objektyviai yra pateisinama, kad tokio turto turės būti areštuojama daugiau, negu reikia išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti. Nors tiek bendrosios dalinės nuosavybės, jeigu dalys nėra nustatytos (CK 4.73 straipsnio 3 dalis), tiek bendrosios jungtinės nuosavybės (CK 3.117 straipsnis) atveju yra taikoma lygių dalių prezumpcija, ši prezumpcija gali būti nugincyta. Tai reiškia, kad yra tikimybė, jog skolininko turto dalis, į kurią gali būti nukreipiamas išieškojimas, gali būti ir mažesnė nei 1/2 dalis. Kartu gali kilti ir kitų rizikų, pvz., galimybės nustatyti skolininko turto dalį taip, kad būtų galima iš jos išieškoti, rizika, turto, kuris priklausys keliems asmenims, dalies likvidumo rizika ir kt. rizikų, susijusių būtent su tuo, kad išieškojimas bus nukreiptas į skolininko turto, kuris yra skolininko bendra su kitais asmenimis nuosavybė, dalį. Šios rizikos turi reikšmės sprendžiant, kokia apimtimi turi būti areštuotas skolininko turtas, kad būtų galima patenkinti išieškotojo interesus. Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad tuo atveju, kai išieškojimas nukreipiamas į skolininko fizinio asmens bendro su kitais asmenimis turto dalį ir ta dalis nėra nustatyta, antstolio pareiga įkainoti areštuotą turtą turi būti vykdoma tada, kai remiantis CPK 667 straipsnyje nustatyta tvarka yra nustatoma skolininkui priklausanti bendro turto dalis.

Remdamasis bylą nagrinėjusių teismų nustatytais aplinkybėmis, kad antstolė buvo areštavusi 56 563 Eur vertės ieškovams bendrąją jungtinę nuosavybę priklausančią turtą, o ieškovės – skolininkės vykdomojoje byloje išieškotina suma sudarė 23 726,21 Eur, kasacinis teismas konstatavo, jog ieškovų turto areštas buvo proporcingas ir neperteklinis, o būtinas išieškotojo reikalavimų veiksmingam ir realiam patenkinimui. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-240-1075/2020

Dėl proceso atnaujinimo paaaiškėjus naujoms aplinkybėms civilinėje byloje dėl arbitražo sprendimo panaikinimo

Lietuvos apeliacinis teismas civilinėje byloje netenkino pareiškėjos prašymo dėl VšĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo (toliau – ir nuolatinė arbitražo institucija) arbitražo kolegijos (toliau – Arbitražo teismas) 2015 m. balandžio 30 d. sprendimo panaikinimo. Pareiškėjos kasacinį skundą dėl šios Lietuvos apeliacinis teismo nutarties buvo atsisakyta priimti. Pareiškėja pateikė prašymą atnaujinti procesą minimoje byloje ir naujai paaaiškėjusiomis aplinkybėmis nurodė VšĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo įsteigimo ir veiklos neteisėtumą, teigdama, kad apie šias aplinkybes sužinojo iš Vilniaus apygardos teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimo, kuriuo nurodytas juridinis asmuo pripažintas įsteigtas neteisėtai ir nuspręsta jį likviduoti. Pareiškėjos (atsakovės arbitražo byloje) vertinimu, neteisėtai veiklą vykdžiusi nuolatinė arbitražo institucija negalėjo užtikrinti ir neužtikrino tinkamos ir teisėtos sudėties Arbitražo teismo, priėmusio sprendimą arbitražo byloje, todėl pareiškėjos teisė į tinkamą

procesą buvo pažeista. Lietuvos apeliacinis teismas atsisakė atnaujinti procesą civilinėje byloje dėl arbitražo sprendimo panaikinimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad vien ta aplinkybė, kad VŠĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo įsteigimas buvo teismo pripažintas neteisėtu jau po Arbitražo teismo sprendimo bei Lietuvos apeliacinio teismo nutarties, kuria atsisakyta panaikinti Arbitražo teismo sprendimą, priėmimo, nesudaro pagrindo teigti, kad pareiškėjos įrodinėjama aplinkybė (VŠĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo veiklos neteisėtumas) neegzistavo civilinės bylos nagrinėjimo metu. Šiuo atveju Vilniaus apygardos teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimas vertintinas kaip naujas įrodymas, patvirtinantis pareiškėjos įrodinėjamas naujai paaiškėjusias aplinkybes, bet ne naujai paaiškėjusi aplinkybė *per se* (savaiame).

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad naujai paaiškėjusios aplinkybės gali būti pagrindas atnaujinti procesą tik tuo atveju, jei šios aplinkybės yra esminės, t. y. turinčios neabejotiną reikšmę nagrinėjamos bylos rezultatui. Atsižvelgiant į tai, sprendžiant dėl proceso atnaujinimo CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu nagrinėjamoje byloje turi būti vertinama, ar VŠĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo steigimo ir veiklos trūkumai, nustatyti įsiteisėjusiu Vilniaus apygardos teismo sprendimu, gali būti pakankamas pagrindas konstatuoti Arbitražo teismo sudėties neteisėtumą ar iš esmės kitaip vertinti civilinėje byloje pareiškėjos įrodinėtą aplinkybes, susijusias su Arbitražo teismo formavimu ir veikla.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad nors, kaip pagrįstai nurodoma kasaciniame skunde, teisės aktai, sutartis ar arbitražo taisyklės gali arbitražo institucijai / jos pirmininkui nustatyti įgaliojimus priimti sprendimą dėl tam tikrų arbitražo procese kylančių klausimų, kurie arbitražo procesui gali turėti svarbią reikšmę, *inter alia*, įgaliojimus, susijusius su arbitražo teismo sudėtimi, ši aplinkybė nereiškia, kad nuolatinė arbitražo institucija gali būti sutapatinama su arbitražo teismu ir kad šios institucijos įsteigimo neteisėtumas pats savaiame lemia arbitražo teismo sudėties neteisėtumą. Tokia išvada darytina, be kita ko, atsižvelgiant į tai, kad, kitaip nei bylą nagrinėjant valstybės teisme, šalys gali savo nuožiūra susitarti dėl arbitro ar arbitrų skyrimo ir nušalinimo tvarkos, nepriklausomai nuo to, ar byla nagrinėjama *ad hoc* (tik šiuo atveju; tik šį kartą), ar instituciniame arbitraže (Komerčinio arbitražo įstatymo (toliau – KAI) 14, 16 straipsniai), o arbitražo institucijai / jos pirmininkui atitinkami įgaliojimai suteikiami tik tuo atveju, jei tai numato šalių susitarimas dėl taikytinų arbitražo taisyklių (KAI 5 straipsnio 4 dalis), arba šalys atitinkamu klausimu nėra susitarusios kitaip (KAI 14 straipsnio 3 dalis). Taigi, su nuolatinės arbitražo institucijos veikla susiję pažeidimai galėtų būti pagrindas konstatuoti arbitražo teismo sudėties neteisėtumą tik tuo atveju, jei iš konkrečių bylos aplinkybių būtų matoma, kad šie pažeidimai turėjo konkrečią įtaką arbitražo teismo sudėties formavimui ir pareiškėjo procesinių teisių pažeidimui.

Lietuvos apeliacinis teismas nustatė, kad pagal šalių susitarimu taikytiną Nacionalinio komercinio arbitražo procedūros reglamentą arbitražo teismas sudaromas iš trijų arbitrų, kiekviena ginčo šalis per 20 dienų nuo Vilniaus arbitražo Sekretoriato įteikto pranešimo apie įregistruotą ieškinį (iškeltą bylą) paskiria po vieną arbitrą, o šie du tarpusavio sutarimu per 20 dienų paskiria trečiąjį arbitrą, kuris *ex officio* tampa arbitražo (trečiųjų) teismo pirmininku. Jeigu kuri nors iš ginčo šalių per 20 dienų nuo gauto Vilniaus arbitražo Sekretoriato pranešimo apie įregistruotą ieškinį (iškeltą bylą) nepaskiria iš savo pusės arbitro (nepraneša Sekretoriatui jo vardo ir pavardės) arba kai šalių paskirti arbitrai per 20 dienų nuo jų paskyrimo nesugeba susitarti dėl trečiojo arbitro kandidatūros, arbitrą nepaskyrusios šalies vardu arba trečiąjį arbitrą (arbitražo (trečiųjų) teismo pirmininką) paskiria Vilniaus arbitražo pirmininkas. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad ši nurodytame reglamente nustatyta arbitrų kolegijos formavimo tvarka visiškai atitinka KAI 14 straipsnio 3 dalies nuostatas ir užtikrina sklandžią arbitražo proceso eigą tuo atveju, kai viena iš arbitražo proceso šalių elgiasi pasyviai. Lietuvos apeliacinis teismas taip pat nustatė, kad VŠĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo pirmininkas arbitrą atsakovių vardu ir trečiąjį arbitrą paskyrė dėl to, kad nė viena atsakovių per nustatytą terminą savo arbitro nepaskyrė. Kasacinis teismas konstatavo, kad vertinant pareiškėjos prašyme atnaujinti procesą nurodytas aplinkybes dėl VŠĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo steigimo ir veiklos neteisėtumo kartu su nustatytomis bylos aplinkybėmis, iš kurių matyti, jog VŠĮ Vilniaus tarptautinio

ir nacionalinio komercinio arbitražo pirmininkas teise skirti Arbitražo teismo arbitrus pasinaudojo tik dėl to, kad tokia teise tinkamai nepasinaudojo pačios atsakovės, pritartina skundžiamos nutarties išvada, kad prašyme atnaujinti procesą nurodytos aplinkybės nesudaro pagrindo atnaujinti procesą byloje pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą, nes neatitinka naujai paaikškėjusių aplinkybių esmingumo kriterijaus. Pažymėtina, kad teismo nustatyti neteisėti veiksmai, susiję su VšĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo steigimu ir veikla, savaime nelemia neteisėtų jos pirmininko veiksmų skiriant konkrečios arbitrų kolegijos arbitrus, o byloje nustatytų ir prašyme atnaujinti procesą nurodytų aplinkybių visetas nesudaro pakankamo pagrindo spręsti, kad tokie veiksmai buvo atlikti, juolab kad jokių aplinkybių, patvirtinančių paskirtų arbitrų šališkumą (išskyrus Arbitražo teismo procesinius veiksmus, kurie jau buvo įvertinti Lietuvos apeliacinio teismo civilinėje byloje), pareiškėja nenurodė.

Atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėja atnaujinti procesą civilinėje byloje taip pat prašė CPK 366 straipsnio 1 dalies 8 punkto pagrindu (dėl bylą nagrinėjusio teismo neteisėtos sudėties), kasacinis teismas pasisakė, jog teisme nagrinėjama byla dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo yra savarankiškas nuo arbitražo bylos procesas, pareiškėjas, prašymą atnaujinti procesą tokioje byloje grįsdamas CPK 366 straipsnio 1 dalies 8 punktu, turi nurodyti būtent su bylą dėl arbitražo sprendimo panaikinimo nagrinėjusio atitinkamos instancijos teismo, o ne arbitražo teismo, sudėties neteisėtumu susijusius argumentus (kaip šiuo atveju nurodė pareiškėja).

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas Lietuvos apeliacinis teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-228-823/2020

Viešieji pirkimai

Dėl viešojo pirkimo sąlygų, įtvirtintų techninės specifikacijos nuostatose, kvalifikavimo, tiekėjų pasiūlymo siuraja prasme vertinimo bei neįprastai mažos kainos pagrindimo vertinimo

Perkančioji organizacija (atsakovė) paskelbė mažos vertės viešąjį pirkimą dėl transporto priemonių kontrolės ir stebėjimo sistemos su montavimu ir kontrolės sistemos palaikymo paslaugos (toliau – Konkursas). Ieškovės teigimu, vertindama ir pripažindama trečiąjį asmenį Konkurso laimėtoju, perkančioji organizacija nepagrįstai neįsitikino Konkurso laimėtojo pasiūlymo informacijos teisingumu bei netinkamai vertino Konkurso laimėtojo kainos pagrindimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė. Šioje byloje kilo ginčas dėl trečiojo asmens pasiūlymo vertinimo pagal atitinkamus techninius pirkimo objekto reikalavimus, kai iš tiekėjų atskirai nereikalaujama pateikti ir jie nepateikia atitikties įrodomųjų priemonių.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš pradžių sprendina dėl Konkurso sąlygų, įtvirtintų techninėje specifikacijoje, kvalifikavimo – ar tai sutartinės nuostatos, ar reikalavimai, kurie pirmiausia aktualūs viešojo pirkimo procedūrų metu. Iš tiesų techninės specifikacijos nuostatomis paslaugų ar darbų pirkimuose, atsižvelgiant į jų būsimą sukūrimą, pagal savo turinį paprastai apibrėžiamas viešojo pirkimo sutarties vykdymas, t. y. kaip, koku būdu, veiksmais ir pan. turėtų būti suteiktos paslaugos, atlikti darbai (išimtimi laikytini atvejai, kai tikrinami kriterijai, nesusiję su fizinėmis paslaugų ar darbų savybėmis) (žr. Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau -VPĮ) 37 straipsnio 1 dalį). Dėl to neretai neįmanoma iš anksto išsamiai patikrinti paslaugų, pavyzdžiui, mokymo, techninių reikalavimų atitikties, o galima tik nurodyti, kaip konkrečiai reikės šias paslaugas suteikti.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad, nors Konkursas paskelbtas dėl paslaugų įsigijimo, tačiau perkančioji organizacija išsamiai aprašė iš anksto patikrinamus telemetrinės stebėjimo sistemos (telemetrinių įrenginių ir ypač programinės įrangos) techninius duomenis, kuriuos, esant reikalui, galima patikrinti prieš viešojo pirkimo sutarties sudarymą ir vykdymą. Tokie reikalavimai iš esmės galėtų būti tapatūs, jei pirkimo objektas būtų apibrėžtas kaip kontrolės ir stebėjimo sistemos (ar jos dalies) įsigijimas (ar nuoma), o ne kontrolės paslaugos pirkimas, kaip nagrinėjamu atveju.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad nėra pagrindo konstatuoti, kad techninės specifikacijos nuostatos yra sutartinio pobūdžio. Įvertinęs Konkurso sąlygas, kasacinis teismas konstatavo, kad

techninės specifikacijos sąlygos, kurių pagrindu ieškovė ginčija atsakovo sprendimą, laikytinos prekių (apibrėžtų savarankiškai ar kaip paslaugoms teikti naudojamos įrangos) savybės apibrėžiančiomis nuostatomis. Dėl to, kaip procese nuosekliai įrodinėjo ieškovė, atsakovo veiksmų teisėtumas vertinant tiekėjų pasiūlymus gali būti kvestionuojamas Konkurso metu. Vienintelė aplinkybė, kad perkančioji organizacija iš tiekėjų neprašė pateikti įrodomųjų priemonių, nesuponuoja priešingos išvados.

Kasacinis teismas išaiškino, kad įrodomųjų priemonių nepateikimas kartu su pasiūlymu, kai to nereikalaujama iš anksto, neturėtų būti vertinamas kaip pasiūlymo trūkumas ar neatitiktis viešojo pirkimo sąlygoms, tačiau tai savaime neužkerta kelio perkančiajai organizacijai suabejoti ar viešojo pirkimo dalyviui kelti abejonių dėl tiekėjo galimybių tinkamai įvykdyti viešojo pirkimo sutartį. Kasacinis teismas konstatavo, kad byloje nagrinėjama situacija iš esmės prilygsta atvejams, kai tiekėjai pasiūlymų siaurąja prasme atitiktį teisėtai įrodinėja laisvos formos dokumentais ar savo pačių parengtomis deklaracijomis. Šiuo aspektu kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad tais atvejais, kai pagal viešojo pirkimo sąlygas tiekėjai atitiktį iškeltiems reikalavimams įrodinėja deklaracijomis, už kurių turinį ir parengimą jie patys ir būtų atsakingi, tai nereiškia, jog kiti ūkio subjektai (tiekėjai) ar pati perkančioji organizacija negali kvestionuoti tiekėjo pateiktos deklaracijos patikimumo (tikrumo); tokią deklaraciją galima kvestionuoti ne tik subjekto pagrindu, t. y. ar deklaraciją parengė tinkamas subjektas, bet ir materialiuoju pagrindu, t. y. ar pateiktos deklaracijos turinys yra patikimas.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad Konkurso techninės specifikacijos nuostatas tiekėjų pasiūlymai turėjo atitikti galutinę pasiūlymų pateikimo dieną. Kita vertus, pagal kasacinio teismo praktiką tiekėjai neribojami siūlyti dar nepagamintų ar į rinką neišleistų prekių. Kasacinis teismas išaiškino, kad nepriklausomai nuo to, jog pagal Konkurso sąlygas nebuvo reikalaujama įrodyti pirkimo objekto atitiktį techniniams reikalavimams, bet kokiu atveju tiekėjas, deklaravęs (pripažįstant, kad jis tai padarė), jog jis siūlo jau egzistuojančius įrengimus (ar sukurtas programas), vėliau sprendžiant dėl jo pasiūlymo vertinimo, negali nurodyti, jog paslaugoms teikti reikalingos prekės dar nėra pagamintos, nes toks jo pozicijos pasikeitimas būtų laikomas pasiūlymo siaurąja prasme esmės keitimu.

Sprendamas dėl Konkurso laimėtojo pateiktos neįprastai mažos kainos pagrindimo tinkamumo, kasacinio teismo vertinimu, trečiasis asmuo, grįsdamas neįprastai mažus įkainius, iš esmės taikė kryžminio finansavimo metodą, kai vienos srities išlaidos dengiamos kitos srities pajamomis. Ieškovė neginčija tokio pagrindimo galimumo, be to, nekvestionuoja bendros kainos nepagrįstumo ar nepagrindimo. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas sprendė, kad nėra pagrindo sutikti su ieškovės argumentais, jog trečiasis asmuo nepagrindė neįprastai mažų įkainių, nepriklausomai nuo to, kad juos grindė kitu nei reikalaujamu būdu.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-358-248/2020

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt